

Knižná väzba – ako jeden z prvkov ochrany dokumentov

Anna Bod'ová

Hlavnou úlohou knižnej väzby je ochrana knižného bloku. Historické tlače prežili stáročia vďaka dômyselne zhotovenej knižnej väzbe.

Kniha vznikala spočiatku spájaním hlinených, voskových tabuliek, neskôr spájanie jednotlivých pergamenových a papierových zložiek do celku. Vznikol knižný korpus, na ktorý bolo potrebné zhotoviť ochranný obal. Používali sa rôzne materiály od dreva, kože, pergamenu až po vrecovinu. Knižná väzba mala svoju technológiu výroby, ktorá sa postupne vyvíjala od masívnych väzieb až po ľahké moderné väzby.

História je spoločné dedičstvo všetkých národov a je na každom z nás, hlavne tých, ktorí môžu pracovať s takto vzácnym historickým materiálom ako sú knihy, aby sme pristupovali k jeho záchrane maximálne zodpovedne.

Odbornou ochranou zbierkových fondov sa zaoberajú domáce a medzinárodné organizácie, ktoré vypracovali príručky preventívnej starostlivosti o zbierkové predmety.

Alarmujúci stav historických pamiatok sa vyskytuje vo všetkých kultúrnych inštitúciách.

V mnohých prípadoch sa podceňuje najmä preventívny spôsob ochrany. Keď sa zamýšľame nad preventívnou ochranou je v mnohých prípadoch veľkým problémom samotná budova v ktorej sú uložené zbierkové predmety. Práve uloženie v nevhodných skladových priestoroch spôsobuje pomalé ale účinné poškodzovanie historického materiálu. Zvyčajne návrhy a požiadavky na riešenie vzniknutých problémov padajú na financiách. Dokumenty v depozitoch sú prevažne organického pôvodu.

Dôležité je oboznámiť sa s prostredím a podmienkami ako sú zbierky uložené zistiť druh dokumentov či sú to knihy, rukopisy, fotografie, ďalej počet dokumentov v zbierkach, pohyb dokumentov, zistiť fyzický stav dokumentov, zaznamenať počet zbierok, ktoré sú už v kritickom stave a vyžadujú okamžité riešenie. Kultúrne inštitúcie v rámci svojich finančných možností sa snažia pre svoje zbierky zabezpečiť vhodné podmienky uloženia, ktoré predĺžia ich životnosť. Treba si uvedomiť, že vynaložené finančné prostriedky na prevenciu sú ďaleko nižšie ako prostriedky na samotnú záchranu dokumentov.

Pretrvávajúcim problémom v oblasti zabezpečenia kvalitného ošetrovania zbierok je nedostačujúci počet odborných pracovníkov. Je to vleklý a dlhotrvajúci problém. Starostlivosť o zbierky je nepretržitý proces, ktorý po určitej dobe je nutné opakovať.

Častou príčinou poškodení býva nevhodné uloženie, pôsobenie vlhkosti plesne, manipulácia pri premiestňovaní a podobne. Významným prostriedkom ochrany historických písomných a tlačených pamiatok je nahradenie originálov kópiami (faksimile), digitalizáciou, mikrofilmom a podobne.

Pred začatím konzervovania a reštaurovania je potrebné zhotoviť archívnu farebnú a čiernobielu fotodokumentáciu na základe, ktorej možné porovnať stav dokumentov pred a po reštaurovaní.

Vypracovať podrobný reštaurátorský zámer, kde sú dohodnuté presné pravidlá, čo sa z danou knihou bude robiť. Pre informáciu sa vypracuje záznam v identifikačnej karte (je vložená v knihe) akým zásahom dokument prešiel.

Pri výbere materiálu na digitalizáciu je potrebné zabezpečiť, aby dokument počas digitalizácie nebol poškodený. Je potrebná konzultácia pred digitalizáciou s pracovníkom (prípadne s reštaurátorom, kurátorom), ktorý zodpovedá za konkrétne dokumenty. Dohodnutý postup a voľba správneho postupu by mal byť zaznamenaný v protokole a **preštudovaný** ešte pred samotnou digitalizáciou. Problémy vznikajú hlavne pri digitalizácii historických tlačí, ktoré v mnohých prípadoch majú problematický poťahový materiál, hrubá a krehká koža, pergamen, drevené knižné dosky rôznej hrúbky, ďalej je to technológia väzby, tzv. šitie na pravé väzy. Samotný knižný blok v mnohých prípadoch je poškodený vonkajšími vplyvmi uloženia v depozitoch – teplota, vlhkosť, plesne a iné činitele. Pri historických tlačiach sa dá využiť moment bezpečnej digitalizácie, a to v prípade kedy je kniha určená na komplexné reštaurovanie. Vtedy knižný blok sa rozoberá na jednotlivé časti- oddelenie knižných dosiek od samotného bloku, rozoberanie knihy na jednotlivé listy. Pokiaľ sa oddelia knižné dosky od bloku pri reparácii už samotný blok je menej problematický. Takýto postup je vhodné riešiť so správcom historického fondu pri výbere kníh na reštaurovanie a v protokole uvádzať požiadavku na digitalizáciu.

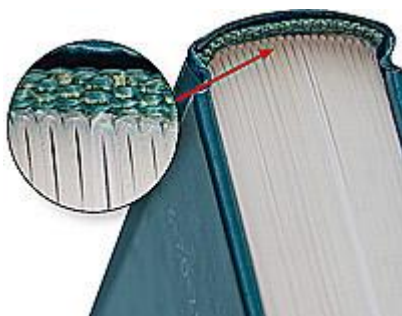
Problém s knižnou väzbou pri digitalizácii je nielen pri historických knižných väzbách, ale aj pri súčasnej produkcii kníh. V mnohých prípadoch je nevhodne riešená technológia väzby, najmä lepené brožované väzby, kde hrozí rozpadnutie celej väzby. Úspešnejšie je to pri šitých väzbách na šijacích strojoch, prípadne väzby, kde je zvolená technológia zavesenia do knižných dosiek na dutinku, alebo samotné väzby typu V8.



Historické väzby (pri digitalizácii môžu vzniknúť problémy)



Lepená väzba (pri digitalizácii je veľká pravdepodobnosť poškodenia lepenej časti.)



Šitá väzba (pri digitalizácii je malá pravdepodobnosť poškodenia)

Zoznam bibliografických odkazov

BUKOVSKÝ, V. a M. Trnková. Ochrana knižničných fondov I. Martin: Slovenská národná knižnica, 2006. 212s. ISBN 80-89023-78-9

ĎUROVIČ, M. a kol. Restaurování a konzervování archiválií a knih. Praha; Litomyšl: Paseka, 2002. 517 s. ISBN 80-7185-383-6.

Tento článok vznikol s podporou projektu „Pamäť Slovenska- Národné centrum excelentnosti výskumu, ochrany a sprístupňovania kultúrneho a vedeckého dedičstva“ (ITMS:26220120061) v rámci OP Výskum a vývoj spolufinancovaný zo zdrojov Európskeho fondu regionálneho rozvoja.

